

I. N. 7.

DISPUTATIO THEOLOGICA,
DE DESCRIPTIONE ET CAUSIS

RELIGIONIS
ΓΝΗΣΙΩΣ CHRISTIANÆ,

Tanquam mediis,

Τὸ τέλος τῆς πίστεως, σωτηρίαν ψυχῶν,

Consequendi, 1. Pet: 1. 9.

Consensu & approbatione,

ADMODUM REVERENDÆ FACULTATIS THEOLOGICÆ

In Regiâ Academiâ Aboënsi,

P R Æ S I D E,

M. ANDREA B. *Hafzelqvist*/Calm.

S. S. Theologiæ Professore Extraordinario, & Eccles.
Svecanæ Aboënsis Ecclesiastæ,

R E S P O N D E N T E,

OLAO ISRAELIS LEIMONTINO,

CALMARIENSI,

Publico Examini, pie & modestè, submissæ,

In Auditorio Maximo,

Ad diem 27. Octobris Anni Christiani

M. DC. LXXXVIII.

2. Cor: 13: 8.

Οὐ δυνάμεθα πικρὰ τῆς ἀληθείας, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἀληθείας.

EXCUSA ABOÆ APUD JOHANNEM LAURENTII WALLIUM,
REGIÆ ACADEMIÆ TYPOGR.

Mon:

Reverendissimo in CHRISTO Patri ac Domino,

DN. M. DANIELI WALLERIO,
Theologo celeberrimo, Inclutæ Diœceseos Go-
thoburgensis Episcopo eminentissimo, nec non
Consistorii ibidem Præsidi, Regiique Gymna-
sii Ephoro Amplissimo,

PROMOTORI, MECOENATI ET PATRONO

MEO SUBMISSE COLENDO.

Nullus. utiq. audaciæ. nedum. proterviæ. stimulus.

Nulla. inanis. gloriæ. captandæ. cupido.

Me. acuit. movitque.

Ut.

Exercitium. hocce. Academicum.

Tuo. Nomini. consecrarem.

Sed.

memoria. &. recordatio.

Ingentium. istorum. beneficiorum. in. Parentem. meum.

Quæ.

(collatorum.

Si. silentio. involverem. quomodo. hominis. ingrati. notam.

effugerem. non. video.

Suscipe. itaq. hocce. munus. Serena. &. benigna. fronte.

Et.

Eadem. qva. Patrem. benevolentia. filiū. prosequi. ne. cesses.

Sic. mihi. addideris. ingens. calcar. majora. posthæc. audendi.

Tu. autem. Mecænas. Magne.

Interim. vale. vive. in. longam. annorum. seriem.

Patriæ. Ecclesiæ. Dei. Republicæ. literariæ. Emolumento.

Tibi. Tuisque.

Ornamento. singulari. decori. nunquam. intermorituro.

Amplissimi Nominis Tui.

devotissimus cultor

OLAUS ISK. LEIMORTIN Calm

Plurimum Reverendis ac Praclarissimis Dominis,

DN. MAG. ANDREÆ SWEBILIO,

In Collegio Calm. Rectori ac Lectori quondam Logices & Physices
Consistoriiq; Adfessori dudum emerito, jam vero Pastori & Præpo-
sito in Hångby & Håsmo vigilantissimo, ut olim Præceptori fide-
lissimo; ita nunc Patrono, & Promotori certissimo,

DN. MAG. NICOLAO WALLERIO, Pastori

in Hångby pervigili, ut & præposito Ecclesiarum adjacentium
gravissimo, patrono & fautori indubitatissimo.

DN. MAG. OLAO WALLINO, Olim itidem

Collegio Calm: Lectori laboriosissimo, nunc vero Pastori & Præpo-
sito in Røping & Egby dignissimo, antea Præceptori lauda-
tissimo, jam vero Patrono & fautori propensissimo.

En. Vobis. munus. Patroni. & Promotores!

Tanto. majori. gratitudinis. pondere. gravius. quanto.
minus. mole.

Maxima. Vestra. merita. mihi. a puero. præstita. id. meruerūt.
Utut. (positum.

Ingenue. libenterq; fateor. longe. infra. Vestros. labores. illud.
Qvod. tamen.

Si. benevola. accipiatis. manu.
voto. meo. satis. est. factum.

Qvod.

Itidem. facit. ut. de. Vestra. in. me. benevolentia. in. posteri.
non. dubitem.

Non. aliud. sane. mihi. erit. in votis. quam. ut. Numen.
supremum. & benignissimum. beare. Vos. vita. longa.
fausta. felici. dignetur.

In. soli. Natalis. Gregis. Christi. Vestrum. ipforummet.
decus. Commodum.

fulcimentum. famam. immortalem!

Plurim: Revert: Vest, Dignitarum

Cliens Humilimus

OLAUS ISR; LEIMONTIN, Calm:

Consultissimo, Spectatissimo, Viris,

DN. LAURENTIO ROSENUNDT

Curia Calm. Senatori Primario, Tabellariorum Directori & Vice
Legifero Territoriali in Island / æquissimo.

DN. JOHANNI CHARTMAN, Telonii ma-

ritimi minoris, nec non terrestris Calm. Inspectori accuratissimo.

DN. HENRICO WENDT, Mercatori hono-

rifico, prudentia & humanitate ornatissimo.

BENEFACTORIBUS & AMICIS HONORATISSIMIS,

Quod.

Dissertatio. hæcce. Theologica. Vestris. etiam. nominibus.

Non. est. quod. miremini. (subjiciatur.

Etenim.

Postulat. id. a. me. Vestra. beneficentia. haud. vulgaris.

Quam. adhuc. apud. Vos. esse. residuam. non. diffido.

Et.

Si. per. temporis. intervallum. illa. labasceret.

Hocce. munus. leve. illius. Vos. admonere. potest.

Solent. exigua. quoq. esse. grata. dum. ex. animo. prompto.

benevolosq. proficiantur.

Vestrum. erit. Evergetæ. optimi. hoc. in. meliorem. inter-

Ego. vicissim. (pretari. partem.

Vos.

Salvos. incolumes. Sospites. quam. diutissime.

opto. precor !

Vestris Nominibus.

ad officia paratissimus

OLAUS J. R. LEIMONTIN, Calm:

INTROITUS.

apostolus JESU CHRISTI, Sanctus Paulus, his-
 ce emphaticis verbis, vocationem nostram
 ad gremium Ecclesiæ, commendat 2.Tim.
 1:9. *Vocavit nos vocatione Sancta*; iisdem tria
 insinuando, nempe 1. vocantis beneficium,
 2. Vocatorum Privilegium, 3. Vocationis Medium. 1. Præ-
 stiterit suæ Ecclesiæ Paternum vocationis beneficium ipse
 Deus Trinus, nam vocatio & Collectio Ecclesiæ est o-
 pus Dei ad extra, toti Trinitati, propter unam & indivi-
 sam essentiam, seu ὁμοσίαν & Essentiæ Identitatem, Com-
 mune; Interim *Deus Pater vocando Ecclesiam Plantabit, Psal: 80. 16.*
Deus Filius, Christus Jesus, Sangvine suo rigavit, Ephes: 26. *Deus*
Spiritus Sanctus Verbi Ministerii sepimento munivit, Esai: 5: 2.
 II. Vocatorum Privilegium extollit Paulus voce καλεῖν.
 Inde derivatur Ecclesia præfigendo particulam ἐκ. Hinc
 duo termini à quo & ad quem. ἐκ notat terminum à quo,
 qui est mundus & regnum Diaboli; καλεῖν notat
 terminum ad quem, qui est Ecclesia & Regnum Dei,
 in quo vocati ingentia habent privilegia & immunitates.
Sunt enim evocati, per verbi prædicationem ex Mundo & Impia
hominum Colludie, ad Regnum Christi ejusq. sincera Religionis so-
cietatem Convocati. III. Vocationis Medium est κλησις ἀγία
 facta per verbum & Sacramenta; tum, inquit Hierony-
 mus, *Ecclesia Constituitur atque conservatur, cum vox Christi*
in ea sonat & sacramenta legitime dispensantur. Felix est Fa-
 milia dotata piâ, castâ ac honesta Matrefamilias, quæ ju-
 dice Syracide cap: 26: 21. *Sicut Sol oriens Mundo in altissimis Dei;*
sic Mulieris bonæ species in ornamentum domus ejus: Multo fe-
licior Domus Dei Ecclesia, 1. Tim: 3: 15. Cujus Sol Justitiæ Chri-
A
stus JE-

³
 entia prohibeor. β. Latè, pro religione falsa, ut Ethnica,
 Turcica, Arriana, Pontificia &c. cum tamen ut una est ve-
 ritas, ita una Religio *γνησίως* Christiana. γ. *strictè*, idqve
 1. in specie pro veneratione religiosa ejus, quod Deus non
 est, ut cultus & adoratio Angelorum, quæ non est *Θρησκεία*
 sed *ἐτελοΘρησκεία* Coloss: 2: 18. 23. homines seducens.
 2. Pro superstitione Monastica, contra S. Scripturam excogi-
 tata, & à Bellarmino, *Religio vocitata, quæ est status homi-
 num, ad perfectionem Christianam, per paupertatis, Continentiæ,
 & obedientiæ vota tendentium.* Cum tamen Religio non sta-
 tum, sed vel normam alicujus status, juxta quam Deus
 est Colendus, act: 26: 5. vel actum, quo Deus colitur, Jacob.
 1: 27: denotat. Et hæc significationes sunt improprie. δ.
Adequatè & propriè pro vera ratione Deum colendi, Quæ
 vel Paradisiaca in statu integritatis, refulgens in imagine
 Dei, quâ homo Deo fuit religatus; vel Christiana, quia
 per Christum ad salutem unicè perducimur, Ioh. 14: 6.
 Quæ sumitur vel *μερικῶς* vel *ὁλικῶς*. *μερικῶς & partialiter*, vel
 totum Decalogum, ut 1. Tim. 1: 5: vel alterutram ejus Tabu-
 lam, ut Psalm; 111: 10. 1. Tim: 4. 8. primam ubi *πρώτως*
 Timorem Dei & *εὐσεβείαν* Pietatem, tanquam cultum
 divinum immediatum commendat, vel secundam, ut Jacob:
 1: 26. 27. Rom. 13: 8. 9. 10. ubi *δευτέρως* Charitas in proxi-
 mum, fluens ab amore Dei insinuat, importat. *ὁλικῶς*
 & *totaliter* accepta vox Religionis, complectitur omnia,
 quæ in Theologia traduntur, *tam credenda quam facienda,*
& quæ pietatem erga Deum, & quæ Charitatem erga proximum
promovent. Psal. 1. totus, 1. Tim: 4: 13. Act: 26: 5. &c. & ita
 sumitur in loco præsentī.

3. Religio dicitur Hebræis JIRAH, *Timor, reverentia*, Pro-
 verb. 1. 7. à radice *Jare*, Esai: 50: 10. *revereri, timere, venerari*

& *Abodab, cultus, servitus* Esai: 32: 17. à Verbo *Abad, servavit, Ministravit, obsecutus est.* Psal. 2: 11. unde is meritò censetur Religiosus, qui Deum revereenter timet & sanctè Colit. Græcis dicitur: *ἱερέβεια Pietas*, 1. Tim. 4: 8. *Τιμὴ Θεῷ, honor Dei*, Ioh: 5: 23. *Θεοσεβεία, cultus*, Jacob: 1: 27. καὶ ἐξοχήν, ἀλήθεια *veritas*, Joh. 17: 17. *λογικὴ λατρεία, rationabile obsequium*, Rom, 12: 1. August. *θεοσεβεία, Reverentia Dei.* Clem. Alex. *θεοπρέπεια, Cultus Deo conveniens.* Hæc scripturæ dicta dant quoque voci Religionis Synonyma Latina, Germanica, Svecica Finnica. &c. Sic fuit Nominis, quam sequitur ratio Rei. *Est Religio Christiana Ratio colendi verum Deum in verbo ejus præscripta*, Jer: 9: 24. Rom: 10: v. 12. ad finem. Reliqua realis hujus descriptionis membra per causas illustranda exhibebunt, bono cum Deo, Theses sequentes.

THESIS II.

Vera Religionis causa efficiens (a) *Principalis est Deus Ter Optimus, Maximus, velut principium omnis boni in Creaturis, idè, vel respectu unitatis essentie, vel respectu distinctionis Personarum.* (b.) *Instrumentalis à parte Dei, solum ejus verbum est, à parte nostrà fides.* (c.) *Ministerialis sunt Propheta in Veteri, & Apostoli eorumq; successores in Novo Testamento.*

Est hæc Thesis trimembris. (a.) *Omnes actiones divinae æternæ sunt vel essentielles vel personales.* *Essentiales* quæ manant à termino Communi ad Communem, ut Creatio, sustentatio, gubernatio, quæ ut manant ab absoluta essentia Dei; ita etiam manant ad eandem, & communes sunt tribus Personis, quoad essentiam, non quoad τρόπον ὑπόθεσιν. *Personales* vero actiones sunt, quæ manant à termino communi, & conquiescunt in proprio. Sic licet tota Trinitas non sit incarnata, tota tamen incarnavit. &c. Respectu Unitatis Essentiæ operatio in efficienda Religione est communis toti Trinitati, respi-

ciens totum Genus humanum, *cujus universi & singuli salutem anxie desiderat*, Psalm: 68: 12. Psal: 97: 6. Esai: 49: 13. Elech 33: 11. 12. &c. Respectu vero distinctionis Personarum, operandi modus est distinctus: *Nam Pater aternus eligens nos ante facta fundamenta Mundi, ut simus coram ipso Sancti & inculpati in conspectu ejus cum Caritate*, Ephes: 1: 4. *misit in plenitudine temporis filium suum*, Galat: 4: 4. *qui factus est non solum propitiatio pro peccatis totius Mundi*, 1. Ioh. 2: 2. *sed & revelavit nobis omnia ad salutem necessaria* Ioh: 1: 18. *donavit etiam Mundo Spiritum Sanctum, qui nobis dux fidei & vita est in omnem veritatem*, Ioh: 16. 13. *omniatq; nos docet suggeritque* Ioh: 14: 26. *annunciando omnibus nobis omne Consilium Dei de aterna salute*, Act: 20: 27. *quod perfectum potest facere hominem Dei, ad omne bonum opus instructum* 2 Tim. 3: 17.

(b) *Causa Instrumentalis, à Dei parte, est solum Dei verbum scriptum, quod est principium totius Religionis normativum, ad quod unice remittimur*, Esai: 8: 20. Lucæ: 16: 29. 2. Pet: 1: 19. *à parte nostra est vera & salvifica fides, qua operatur per charitatem cum gaudio*, Galat. 5. 6. *hinc juxta Theologos tria veræ Religionis singularia apud Pios effecta*: 1. *Conscientie Tranquillitas*. Rom: 5: 1. 5. cap. 14. 17. 2. *Vita Sanctitas*, Gal. 5: 22. Tit: 2. 12. Iacob: 1. 27. 3. *Benedictionis Corporalis sed præcipue Spiritualis & aterna hereditas*. Psalm: 112. 1. 2. 3. Ephes: 1: 3. Matth: 25: 34.

(c.) *Gaudebant Prophetæ & Apostoli immediatâ, Apostolorum vero Successores mediatâ à Deo vocatione, & huc usque gaudent, imo gaudebunt ad finem Mundi. Per immediate vocatos, nempe Ministerium Prophetarum & Apostolorum fundamentum Ecclesie est positum*, Ephes: 2: 19. 20. *Qui licet diversis temporibus vixerunt, tamen eandem de Christo Doctrinam proposuerunt, nempe Patres in Veteri Testamento*

ramento fuisse Salvatos per Christum promissum, homines verò in novo Test. per Christum exhibitum, utrobique vera salvificaq; fide apprehendendum. Actor: 4: 12. cap. 10: 43. cap. 15: 11. Hebr: 13: 8. Apoc: 13. 8. Hinc Paulus habens Concionem ad Populum, de Merito Christi, inquit Act: 26. 22. *se nihil dicere extra ea, quæ Moses & Prophete locuti sunt*, hinc Poëta:

Secula sunt Patribus non variata fides.

Quod observandum sicut & priora 2. Membra contra Pelagianos & quosdam Pelagianizantes Pontificios, statuentes: homines ante legem per naturam, deinde per legem, postremò per fidem; Imò Ethnicos, non fide in Christum, sed honestâ vitâ per legem naturæ, fuisse salvatos. Item contra Socinianos, Arminianos, Anabaptistas, Svenckfeldianos & Weigelianos, negantes Deum requisivisse fidem in Christum à patribus, in vet. Test. sed observantiâ legis quod salvati fuerunt; imò nec Trinitatem nec Christi aut S. Sancti Deitatem fuisse ipsis revelata, nec bona spiritualia & æterna eis promissa, mentientes. Ejusdem farinae sunt Novatores, non sincere Credentes, unam eandemque fuisse Religionem, Quoad substantiam in utroque Testamento. Quæ sanè omnia identitatem modi salvandi tollunt, aliud atq; aliud objectum Colendum proponentes.

Utriusq; Testamenti discrimen & convenientiam in disputatione sua Synodali, habita Calmarie 1664. & typis excusa, cujus Præsidem egit, tunc Lector ibidem S. S. Theolog. ac Pastor in Ljungbñ & Archipræpositus, Præceptor meus per Sexennium fidelissimus, hodie vero, ô utinam diu æfeliciter! ArchiEpiscopus Upsalensis, Celeberrimus Dn. Doctor OLAUS SWE-BILIUS, Thes. 16. sic explicat: Testamentum proprie id est, quod morte Testatoris sancitur. Quæsieris hinc forte, qui poterit hoc nomen Convenienter dici de Veteri Testamento, quum

Christus

Christus non sit bis mortuus? Resp. propter typicam mortis Christi representationem, dicitur vetus illud pactum, Testamentum; Nam Agnus Dei est occisus ab origine Mundi, Apocal: 13. 8. Non sunt diversa hæc Testamenta, inquit Lactant. lib. 4. de vera sap. cap. 20. quia Novum veteris adimpletio est, & in utroq; idem Testator Christus. Unum est testamentum ratione bonorum essentialium, duo vero ratione temporis & dispensationis. Vetus proponit typos & umbras, quæ præcesserant: Easdem novum explicat, simulq; corpus & veritatem exhibet. Ex quibus oppidò liquet, unam eandemq; esse religionem, circa unum idemq; objectum Colendum, & in vet. & in Novo Testam. quoad τὰ οὐσιβά seu substantialia, datur tamen aliqua diversitas quoad τὰ περιστασια seu Circumstantialia, ratione objecti Christi exhibendi & exhibiti, imo & ratione temporis, graduū perspicuitatis & Claritatis. Sic Simcon Luc: 22: 28. Jesum in ulnas recipiens Religionem non mutavit, Circumstantijs quibusdam fidei mutatis, fides ipsa & religio eadem mansit. Quare cum fides & vera Religio sit una, & Articuli fidei ad salutem necessarij fuere & sunt omnium temporum, ideo eisdem fidei Articulos, eandem Religionem derivârunt, Deo sic clementer providente, Prophetæ in Apostolos, Apostoli vero in Nov: Testam. ad suos successores sed

Mediate vocatos. Qui ædificant & struunt super positum à Prophetis & Apostolis fundamentum 1. Cor. 3: 10. 12. existente lapide Angulari ipso Christo, Ephesi: 2: 20. hanc sanam & cannam Doctrinam, Veram & Sinceram Christianam Religionem. Quæ à Seculo ad seculum ita plantata & propagata, laus Deo, ad nos & nostra tempora, quoq; pervenit integra & salva.

THESIS III.

Religio, quam profiteamur, est vera & (a) γνησίως Christiana, (b) Eamq; docuit, legitime & ordinariè Vocatus, Beatus vir
DEI

Dei Lutherus (c) Sicut & ejus Successores Ecclesie Lutheranae Ministri, verà & legitimà Vocatione, (d) Donisq; Spiritus Sancti gaudent.

Est hoc Theorema quadrimembre. (a) Jesuitæ Posnanienses in Polonia scriptitant Th: 29: de Ecclesia: Nam & tempus & locum, ubi orta sit Ecclesia Lutherica, qui ei restiterit, & quis eam damnarit ostendere possumus: Cæpit enim Lutherus Hereses suas promulgare Anno Christi 1517. Witbergæ, qui subito ut exortus est à Papa Leone X. Condemnatur, ab Eccio, Cochleò, Roffensi, aliisq; confutatus fuit.

Resp. 1. Agimus illis gratias, quod singulare *Mysterium Cabalisticum* nostræ liberationis nobis aperiant. juxta namque chronologos fide dignos, Anno ante natum Christum 1517. Populus Israeliticus afflictissimus, Ecclesia Veteris Testamenti, per Mare rubrum, ex Servitute Ægyptiaca gloriosissime est educta: Sic itidem eodem Anno 1517. post natum Christum, afflictissimam Ecclesiam Novi Testamenti, ex Pharaonis Romani Pontificis, plus quam Ægyptiacis & Cimmeriis tenebris, servitute, dolis & tyrannide, misericors Deus populi sui, tot retro seculis, pressi ac ferme tabescentis misertus, liberavit clementissime, inq; lucem ac gloriam salvifici verbi sui postliminio vindicavit. Ideo Omnes Lutherani præana fatalem verbis hymnisonis, Deo ter optimo Maximo, Canunt:

Ibi Cherubim & seraphim Incessabili VoCe ProCLamant!

Resp. 2. Non omne novum est falsum & sic reprobandum. Nam Multa apparenter videntur esse nova, ob rem insolitam, quæ in rei veritate maximè sunt antiqua & vera. Sic Haman dixit, judeos usos esse novis legibus, quæ tamen fuere leges ipsius Dei antiquitus ipsis præscriptæ, Esther: 3: 8. Epicuræi & Stoici philosophi aiebant, cum paulus Athenis

nis

nis Christum salvatorem Mundi prædicaret: *Quæ hæc est nova doctrina? nova in fers auribus nostris, Act: 17: 19. 02.* Quæ tamen antiqua fuit Christiana doctrina & religio, ipsis licet insolita, ideo;

Resp. 3. *Distingvimus in Novum & renovatum.* Non enim tum Religio & Ecclesia nostra est nata, cum Vir Dei Lutherus, Anno 1517. inciperet palam contra solum Romanense, instar Tubæ Angelicæ clangere & fulgurare: sed, eo demum Anno, è tenebris Antichristi eluctata est, & caput extulit in liberiores auras. Sicut in Ægypto per multos Annos, Ecclesia fuit sub tyrannide Pharaonis, & non demum nata, quando in citeriorem maris rubri ripam contendit; ita nec nova Religio tum invec̃ta, sed veterem, adeoque primam, Evangelicæ veritatis Doctrinam Lutherus, cum tota vera Ecclesia, confessus est, *ad ambulandum in vijs antiquis, & relinquendum Novitates Antichristicæ.*

4. *disting. inter Religionis veritatem & Puritatem.* Fuit etiam, ante Lutherum in papatu, Religionis & Ecclesie veritas, conservata in baptizatis infantibus, Martyribus & Christianis simplicibus. Facta enim non fuit defectio totalis, à Christiana Religione, sed partialis. Habuerunt enim multa bona & pretiosa sub Papatu, nempe sancta Biblia, Baptismum quoad substantialia, Pericopas Evangelicas, Precationes, decem præcepta, Hymnos, orationem Dominicam, Symbolū Apostolicum &c. Sic verbum Dei, per quod Spiritus Sanctus in Cordib⁹ piorum est efficax, non fuit penitus amissum, quæ omnia à pontificiis, ut Scriniariis & Bajulis nostris, accepimus, sed scoriis ac traditionib⁹ humanis valde collutulata, illita atque corrupta. Quibus omnibus corruptelis papisticis, operâ & studio B. Lutheri & ejus fidelium Parastatarum præcisus, eluxit è tenebris, cum antea pressâ

veritate, quoque ipsissima Religionis puritas, atque utriusque splendor liberrimus. *Et sic iterum, laus Deo! ut inferit Theſis, habemus & proſitemur veram & vincens Chriſtianam Religionem, à tempore Apoſtolorum uſq; hunc diem, ad nos deductam.*

Hinc patet, licet Eccleſia univerſalis non poteſt errare, hoc eſt, nequit amittere fundamentum Religionis doctrinale & reale, cui eſt ſuperſtructa, ut deſierat eſſe. Matth. 16: 18. cap. 28: 20. Eſai: 59. 21. Jerem: 33: 15. &c. Contra Socinianos & Arminianos; errare tamen, contra Pontificios, poteſt particularis, ut utrumque notum ex ſuperioribus. Habuit Chriſtiana Religio *faciem Virginalem, pulchrè ornatam*, tempore Chriſti & Apoſtolorum. Qui flos virginalis periit, obtinuitque *faciem maculatam*, inſtar puellæ laſcivientis, ſucceſſu temporis, ab Apoſtolicae fidei ſimplicitate deficiens; donec naſta *faciem* prorsus *deformatam*, ſub Antichriſto Romano, *pretioſum & vile commiſcens* Jer: 15. 19. Quæ tandem Anno 1517. naſta eſt *faciem denuo reformatam*: Quia Deus Clementiſſimus omnes errorum maculas, ut viſum ſupra, verbi ſui divini ſpongiâ, à Religione & Eccleſia abſterſit, omnique meretricio humanarum traditionum fuco abolito, *Matronale caſtitaſ decus* ei denuò conciliavit, *eam ex tenebris in Lucem, ex valle errorum in viam veritatis reducens.* Zach: 14: 7. 8. 9. Quas, quoque hodiernum *noſtra Eccleſia Lutherana*, Religionis Tabulas Matrimoniales, Sponſo Jeſu Chriſto ſervatas, tanquam *veræ Eccleſiæ ac Religionis notas*, nempe *Verbi Dei ſinceram Predicationem, ac Sacramentorum ad Chriſti institutionem adminiſtrationem*, firmitè retinet. Ad has notas omnia ſcripta, omnes ſpiritus, tanquam ad lapidem lydium, ſunt probandi, ſunt examinandi.

Quibus observatis, facile apparet Posnaniensium calumnia: *Beat. Lutherus non enim sparsit, sed refutavit Hæreses, seminando verbum ac efficax Dei verbum*; quod quidem premere, primum potuerunt Meretrix babilonica, Papa Leo, ac ejus Adseclæ minas spirantes, cum capite suo imaginario; sed nunquam opprimere, ut dicit *Deus Lutherus* quodam in loco: *Wurgen vnd morden können ihr wol, aber widerlegen können ihr nicht*. Veritas enim ac puritas Evangelica, inter tot tentationum ac conflictuum spinas, veluti lilium nihilominus progerminavit, & radios suos undique projecit. *Sic virtus Dei perscitur in infirmitate*, 2. Cor: 12: 9. Nam:

Lutherus Decimum confecit strage Leonem;

De Clava noli querere: Penna fuit.

Sceptrum, Bulla, Schola, Regis, Pape, Monachorum,

Uni Luthero nil sociata nocent.

(b) Vocationem Lutheri, *Contra Calumnias Pontificiorum, Bellarmini, Becani, Ungersdorffij, & aliarum Cicadarum Apocalypticarum*, ad sacrum Ministerium & officium Ecclesiasticum, probant sequentia esse ratam & verbo Dei conformem:

1. *Ipsa ordinatio facta, Anno Christi 1507. etatis ejus 24. in Presbyterum, ab Episcopo in Collegio August. Erphordie, accepta potestate docendi verbum Dei.* Etsi enim Corruptum fuerit sub Papatu Ministerium, ipseque ritus ordinationis, multis superstitiosis Ceremoniis, fuerit vitiatum, ex eo tamen, ipsius ordinationis essentiæ nihil decedit, nec ejus ordinatio, ab Episcopo pontificio facta, fuit illegitima, ut docet Artic. Smalc. art. 10.

5. *Anno 1508. vocatus fuit, diplomate El. Elect. Saxon. Frid. 8vo. præstantibus literis Job. Staupitij August. Generalis & Senatus Wittenber-*

tebergensis, ad Presbyterium & Professionem Theologicam, in Ecclesia & Academia Witebergensi.

3. In solenni Doctoratus actu, 1512. data ei potestas, veritatem Doctrinae caelestis docendi, Contraq; quosvis inopodōzes, vivā voce & scriptis, defendendi.

Huic ordinariæ vocationi accesserunt quoq; multa extraordinaria, in singulari opere reformationis, quod confirmant:

1. De Luthero Antichristum Revelaturo, vaticinia: Dan. 8: 25. c. 11: 44. Jerem. 51: 48. 2. Thessal. 2: 3. 6. 8. Apocal. 14: 6.

2. Dona ejus Excellentia & singularia, imò Prophetica.

3. Opera ejus in lucem edita, Spiritu Dei plena, temporali alii ac Disputationi relinquenda, sicut & reliqua, brevitati litando, nunc omittenda.

(c) Cum jure divino & Canonico, dist. 95: c. 5. inter presbyterum & Episcopum nulla sit differentia, & Lutherus Presbyteriali, h. e. Episcopali potestate fuerit præditus, atq; ad ordinandi officium à Magistratu, consentiente Ecclesia, legitimè requisitus & designatus, de illorum, quibus manus imposuit, legitima ordinatione, dubitari nequit, sed mansit rata hætenus, & manebit usq; ad finem mundi, sicut & peracta ab ejus Symmystis, eorumq; successoribus usque hodie. Idq; contra pontificios.

(d) Oratione & manuum impositione, Actor: 6: 6. c. 13: 3. 1. Tim: 4. 14. ritu Apostolorum Ordinatis Ministris Ecclesiæ, una cum munere Ecclesiastico, dantur certissimè dona spiritus sancti, 2. Cor: 10. 8. & 13: 10.

Pij Ecclesiæ Ministri habent & dona sanctificantia, quoad propriam personā, & administrantia ad officium peragendū; Impii vero, per quorum Ministerium Deus quoq; est efficax, contra Donatistas & Anabaptistas, licet careant pri-

prioribus, gaudent tamen donis in officio administrandis: Quia æque efficacia sunt media salutis, administrata sive à Paulo sive a juda, ob authoritatem Dei instituentis. Nam est Ministerium Ecclesiasticum διακονία τῷ πνεύματι, Ministerium Spiritus, 2. Cor: 3. 8. & Ecclesie Ministri διάκονοι πνεύματος, Ministri Spiritus. v. 6. idq; triplici de causa:

1. Effectivè ratione institutionis, quia Spiritus Sanctus, una cum Patre & Filio, illud instituit. Act: 20: 28. cap. 13. 2.

2. Activè ratione efficacis operationis, quia Spiritus Sanctus, singulari sua gratia, Ministerio adest, ei benedicit, Sanctificat, & per illud operatur efficaciter, 1. Cor: 12: 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11.

3. Passivè ratione Collationis, quia in Ministerio & per Ministerium, tanquam benedictum Dei organum, donantur homines, pii Auditores

1. Fide & Spiritu Sancto, Act: 10. cap: 44. cap: 19: 6. Galat. 3: 2.

2. Per Ministerium Fides in Cordibus excitatur, Act: 16. 14.

3. per Ministerium homines ad Deum Convertuntur, Regenerantur, sanctificantur & illuminantur, Act: 26: 18. Ephes: 3: 6. 7. 8. &c.

4. per Ministerium homines Deo reconciliantur, 2. Cor: 5: 20.

5. Per Ministerium homines remissionem peccatorum, & justitiam consequuntur, Luc: 1: 76. 77. Act: 2: 38. Dan: 12: 3.

6. Per ministerium Ecclesie, homines ad vitam æternam perducentur. 1. Cor: 1. 21. 1. Cor: 15: 2. Cum hæc sint singularia opera & effectus Spiritus Sancti, ergo habent Ecclesie Ministri, in officio peragendo, Spiritum Sanctum. Nam: Verbum Dei & Spiritus Sanctus semper sunt Conjuncta, Matth. 10. 20: nunquam disjuncta 1: Cor: 12. 4. Mundamini ergo, omnes Ecclesie Ministri, Verbi Dei Præcones, qui fertis vasa Domini, Pollutum nolite tangere, Conservando ope & adiutorio Spiritus sancti cujus, non peccati, servi estis, officii memores, cum Doctrinæ puritate etiam vitæ sanctitatem! Esai: 52. 11. Rom: 6: 16. Eph. 4: 1. 2. 1. Tim: 4. 12. &c.

Qui hodie, spiritum Revelationis novæ expectat, est fanatico Spiritu, non candido, sed atro, etiam in angelum lucis se transformante, 2. Cor: 11:14. compulsus & convulsus. Scribunt enim Hist. Tripart. lib. 6. cap: 11. & Nicephor. lib: 11: cap. 14. *Quod Enthusiasta veteres, dicti Messiani, Demonis cujusdam operationem expectarint, & hanc Spiritus Sancti presentiam arbitrati fuerunt, hoc est, quod raptus divinos expectaverint, & somniorum suorum phantasias appellaverint Prophetias. Hi alio nomine dicebantur εὐχταί, hoc est Orantes: Quia dies ac noctes in oratione consumeabant. Item ἐνθουσιασταί, Enthusiaste, h. e. afflati vel divini, ἀβενθουσιάζοντες, rapi divino numine quasi ἐνθεοδίνους.*

Sic quoque novi Enthusiaste, videlicet Anabaptiste & Svenckfeldiani, externum verbi, & sacramentorum Ministerium, negant esse fidei & salutis conferendæ medium; sed dicunt verbum Dei esse literam mortuam: Contra vero ad afflatum S.S. internum, sive ad verbum internum homines remittunt.

Ab hacce fanaticâ, ἐνθουσιастικῇ opinionione, nec libera est Anna Maria Schurmannia, quæ in sua εὐαγγελία, seu melioris sortis electione (in quo scripto se velut alteram illam Mariam, Luc: 10:4 . optimam partem & convenientissimam Deum colendi rationem elegisse gloriatur) pag 79. *negat vel ipsis regentis sufficere scripta infallibilia verbi Dei, ad vitam Cælestem degendâ interris, sed peculiare ductus expectandos esse.*

Eiusdem erroris sunt novi Labadiste, Jean de Labadie sectatores, qui in scripto, quod Communi nomine, Anno 1672. cum hac inscriptione: *veritas sui vindex*, ediderunt p. 242. quoque *negant scripturam sacram esse unicum medium, ad veritates divinas vobis detegendas, animisq; nostris insigendas.* Hac ratione Satan irus suum solet spargere, inter simplices & mentes incautiores. Ergo nolite credere omni spiritui, sed probate Spi-

vitio nam sint ex Deo, nonnā multi pseudopropheta exierunt in Mundum, 1. Job. 41. Verbo Dei itaq; tam firmiter adhærendum, ut si vel nos, vel Angelus de celo Evangelizet aliud Evangelium, præterquam quod Evangelizavimus vobis, anathema sit. Sicut prædiximus, & nunc iterum dico: Si quis vobis Evangelizaverit, præter id quod accepistis, anathema sit. inquit Paulus ad Galat: 1: 8. 9. Hæc de causa efficientel' principali, Instrumentali, & Ministeriali, aliquid prolixius, fonticas obrationes actum est; nunc de reliquis causis brevius.

THESIS IV.

Materialis Causa veræ Religionis, est vel (a) ex qua, vel (b) in qua, vel (c) circa quam.

(a) **M**ateria veræ Religionis ex qua, est Fides & quæ creditur, Colos. 1: 23. & quā creditur, Hal: 2: 4: Joh. 3: 16. 36. & Charitas, Matth. 22: 37. 39, tum erga Deum, Deut. 6: 5. tum erga Proximum, Levit. 19: 18.

(b) In qua, seu subiectum quo & inhæſionis mediatum, veræ Religionis est anima. Psal. 94: 19. immediatum quā notitiam, intellectus Psal. 19. 11. Ephes. 3. 19. quā Fiduciam, voluntas Heb. 13. 21. subiectum quod & adæquatum est totus homo, ita ut omnia membra Corporis sint militiæ spiritualis arma, Rom: 6. 13. cap: 12. 1.

(c) Objectum Colendum est Deus Trinus, Deut: 6: 13. Matth. 4: 10. Quod Objectum est vel primum, ut vera Dei cognitio, Joh: 17: 3. Sapient: 15: 3. vel a primo ortum, & est legitimus Dei cogniti Cultus; Syr: 35: 20. Psal: 147. 11. In duobus hisce punctis tota consistit sacra scriptura & parva nostra Biblia ipse Catechismus, ut suo loco videbimus, nimirum in *Ἐκγγρασία* & *Ἐκδοξία*. Dei agnitione salutari & vero Cultu. Psal. 100. v. 2. *Ἐκγγρασία*; v. 3. 4. *Ἐκδοξία*. Agnoscit etiam Lactant. lib. 4. cap. 28. has duas
Veræ

veræ Religionis partes ; quando inquit : *Apparet, nullam aliam spem vitæ homini esse propositam ; nisi, ut abjectis vanitatibus errore miserabili, Deum cognoscat & Deo seruiat : nisi huic temporali renunciet vitæ, ac se rudimentis iustitiæ ad Cultum veræ Religionis instituat. Hac enim Conditione gignimur ; ut generanti nos Deo iusta & debita obsequia præbeamus : Hunc solum noverimus, hunc sequamur. Hoc vinculo pietatis obstricti Deo & religati sumus : Unde ipsa Religio nomen accepit. Contra pontificios, præter Deum, etiam Angelos & Sanctos invocantes.*

THESIS V.

Forma Religionis consistit, in congruentia Cultus cum voluntate Dei, in verbo revelata.

Debet ergo Religio habere conformitatem cum Sacra scripturâ quæ est vox Dei, Rom: 12. 6. cap. 15: 18. ad hanc formâ & normam omnes opiniones, circa Religionem, sunt examinandæ. 1. Thes. 5: 21.

THESIS VI.

Causa Finalis Christianæ Religionis est, vel (a) respectu Dei, vel respectu (b) Nostri, vel respectu (c) Verbi Dei, vel respectu (d) proximi.

(a) **R**espectu Dei, est vera ejus cognitio & glorificatio. Joh 17: 3. Rom: 1: 21.

(b) Respectu nostri, est cum Deo redunitio, Joh. 14: 23. 1. Joh. 4: 16. & æterna Dei fruitio. Joh. 20: 31. Psal. 17: 15. 1. Joh. 3: 2.

(c) Respectu verbi Dei, est fidelis ejus custodia & observatio, atq; attenta adhæsiō. 1. Tim. 3: 15. Rom. 1: 16. 2. Tim. 3: 15. 16. 17. Rom. 15: 4. 2. Pet. 1: 19. Esai. 8: 20. Luc. 16: 29. &c.

(d) Respectu proximi, est 1. Piorum ad omnia bona invitatio, & in pietate ædificatio, 1. Cor. 10: 32. 33. 2. Impiorum conversio, Psal. 51: 15. 3. Veræ Religionis hostium, cum eis belligeratio, Psal. 84: 7. 8. Convictio, Act. 6: 10. & veræ Religionis Locratio: Matth. 5: 16. 1. Pet. 2: 12. Jacob: 5: 19. 20.

THES. VI.

[Disp. theologica II de religione *χρησίου*
christiana. Praeside M. Andrea B. Hasselqwist,
respondente Abrahamo Petri Arbogensi. 1688?]

Ks.: Vallinkoski nr. 1696

Affectioes Religionis γυνώσκας Christiane sunt: I. Divina sublimitas, II. Unitas, III. Veritas, IV. Sanctitas, V. Perfectionis singularitas, VI. Antiquitas, VII. Necessitas, VIII. Utilitas, IX. Invincibilitas, X. Perpetuitas, XI. Spontaneitas, XII. Sortis varietas, XIII. ἐπεργαία seu efficacia.

Expositam Religionis naturam, quoad ipsum essentiale constituens, ejusdem extraessentiale consequens, per 13 affectioes explanandum, immediate sequitur.

THESIS VIII.

Divina sublimitas est affectio Religionis, alliciens hominum animos in sui venerationem, & quidem intellectum ad assensum, & voluntatem ad obsequium.

I. *Ratio formalis hujus affectionis, consistit in facultate movendi hominum Animos, (hominibus namque religio innotescit ac manifestatur) seu alliciendi & trahendi eorum intellectum, ad assentiendum ejus dictis & assertionibus; atq; in jure obligandi eorum voluntatem ad obsequendum ejusdem mandatis.*

Et hinc religionis dignitas, eminentia, & sublimitas est duplex; vel *1. absoluta*, ratione sui, quoad φύσιν ac constitutionem, vel *respectiva*, ratione nostri, quoad νῦν, cognitionem, agnitionem & obsequium. *Absolute* spectata habet summam & independentem majestatem, essentialem & divinam auctoritatem, *efficienter* quidem ab ipso Deo, *formaliter* vero à conceptu divino, & veritate, quam continet, primâ, sibi communicatam; *Respective* verò spectata involvit σχέσις sive habitudinem πρὸς ἄλλο, ad subjectum cui innotescit ac in pretio est.

2. Alii distinguunt inter *divinitatem ejusdem intrinsecam & extrinsecam*, sive inter dignitatem, & de istâ dignitate hominum æstimationem. Dignitas religionis *intrinseca* semper est æqualis sibi quæ constans, sive accedat æstimationis hominis conveniens sive non, *extrinseca* autem, seu judicium de istâ dignitate est varium. Atque sic *rectum vel prævum; rectum ac verum* quidem, quando religioni tribuitur ea dignitas & divina sublimitas, atque de facto, ad assensum & obsequium, ea reverentia, quæ ei *de jure*, cœlestem ob revelationem, debetur: *prævum vero ac perversum*, quando fit aliter, ut (proh dolor,) videamus *de facto* sæpè evenire, quod *de jure* fieri non debuisset.

3. Quod vitium *hujus vel illius Sectæ, hujus vel illius hominis malè, impiè, & irreligiosè viventis, non imputandum Religioni ipsi*. Nam divinitas religionis non æstimanda ut sit in concreto ac ratione existentia; sed ut consideretur in abstracto ac ratione essentia. Error & vitium *persona* non adscribenda *rei ipsi, per se bona*, sed accuratis limitibus sunt distinguenda, sicut & id quod competit *rei per se*, ac ei evenit contingere *per accidens*. Religionis sublimitas est Lux clara & perspicua, sed ei accidit, quod Filio Dei: *Lux in tenebris luxit, sed tenebræ eam non comprehenderunt. Job. 1: 5.* Non ergo accusanda religio insufficientia, obscuritatis, deceptionis aut falsitatis, quæ in se & absolute est divinitatis, lucis ac veritatis plenissima, & *Lucerna pedibus nostris Ps. 119: 105.* Sed hominum plerorumquæ deploranda est cæcitas, eoquæ magis, quod sit *voluntaria*, dum ipsi, ne videant, oculos sibi suffodiunt. Sicut Sol est lucidus & mensura lucis, etiamsi à Cæcis, nocturnis ac vespertilionibus, & illis qui in tenebris latent, non cernatur. Gnomon solarium in se est regula horarum, sive aspiciatur & attendatur

tur five non: *Sic Christiana ymoius religio* est divinæ sublimitatis & majesticæ Lucis, licet pauci mortalium sint, qui eam salutariter audiant, attendant, legant, meditentur, recipiant, pro divinâ agnoscant, aut debitâ reverentiâ & obedientiâ observent. Quod contra *Ethnicos, Muhammedanos, Judæos, Pontificios, Enthusiastas, Weigilianos, Praadamitas, aliosq; spiritus fanaticos* est observandum.

4. Ergo *comparatè*, ut est hæc affectio attributum religionis relativum, quoad nos, hominibus persvaderi debet ejus divina sublimitas, dignitas & majestas, certis argumentis. Quorum aliis omissis, eidem hæc divinitas concilianda, (a) *ab origine*, (b) *ab objecto*, (c) *â fine*. Nam: *â Deo est, de Deo docet & ad Deum ducit.*

5. *Ratione* (a) *originis* Deum agnoscit auctorem, *origine est divina & cœlitus patefacta*. Quò jam est excellentior & sublimior, personæ aliquid dicentis aut mandātis, perfectio & dignitas, magisq; perspecta & cognita, eò quoque major est dictorum ac factorum ejus apud homines auctoritas & æstimatio: Cum itaq; Dei perfectio, consistens tum in ejus omniscientia, bonitate & veracitate, qua nec falli potest, nec fallere; tum in ejusdem jure & potestate, quam in omnes creaturas obtinet, summa est & infinita, hinc quoq; religionis sublimitas maxima est & eminentissima, quâ major nec dari nec excogitari potest. Ejus itaq; dictis assensus certus ac fides indubitata, atq; mandatis obsequium debetur irrefragabile. Ergo *qui per hanc Religionis divinitatem convincitur, firmissimè convincitur*, cum una eademq; sit auctoritas Dei & Religionis, sed non eodem modo; nam habet eandem Deus ex sese & â se, Religio verò ex divina inspiratione & peculiari Dei ordinatione.

6. *Ratione* (b) *objecti*, Religio Deum homines docet

Et in casu recto, & obliquo, ut loqui amant Scholastici, id est, ejusdem objectum est & Deus colendus, & Res Dei, Myſteria nempe fidei, ita ut, agat Θεὸς καὶ περὶ τῶν Θεῶν, de Deo & rebus divinis, quæ sunt summa & eminentissima myſteria, ejusdem divinam sublimitatem arguentia, cordaq; hominum firmiter ad applausum & obsequium convincentia & obligantia.

7. Vocem *Myſterii*, sæpiſſimè occurrentem in sacris literis, ut *studiosa juvenus* melius intelligat, ejusdem accuratorem, datâ & injectâ ex occasione, explicationem haud censemus infrugiferam. Nomen *Myſterii* alii dicunt esse origine græcum, *μυστήριον* ἀπὸ τοῦ μύειν, quod est *claudere*, ut *mysterium* sit *res clausa, arcana, abstrusa*, & per translationem, est *initiare seu sacris imbuer*, unde *μύστης* sacris *initiatuſ, sacra discens*, latinè *mysta, hymmyſta* et Præſt/ ita nuncupatuſ, quod ei os claudendum quaſi fuerit, nè sacra divulgaret: Alii malunt esse *Ebraum*, à radice *Satbar*, *Abſcondit, occultavit ſe, latuit*, unde *miſtbar, miſtbor* *abſconſio, abſconditum, latibulum, occultum, abditum*, unde quoq; quibusdam *Saturnuſ* dicitur. Et ſic *Myſterium* est *res abſcondita, latens, occulta, abdita, & rationi humane ſecreta*. Vox *myſterij* accipitur, (1) *pro re prorſuſ arcanâ & abſconditâ*, ut *proceſſuſ Dei in puniendo, nobis myſterium ſapientia* dicitur. *Job. 11: 6.* (2) *pro re ab aliis non intellectâ*: ita *myſteria loqui* dicitur, qui profert ea, quæ abſcondita & occulta audientibus manent, dum ſermone proferuntur incognito. *1. Cor. 14: 2.* (3) *pro re aliquâ ſignificationem abſconditam habente*, *Dan. 2: 22.* Est *Deuſ qui revelat μύſτηρια*, *reſ ſignificationis abſcondite*: ita dicitur *myſterium mulieris & beſtia*, *Apoc. 17: 7.* (4) *Pro re occultis artibus contexta & velatâ*, quomodo *μύſτηριον τῆς ἀνομίας*, *doctrina & operatio*

ratio AntiChristi dicitur, quia tota profundis, & perspicacissimos quosq; latentibus fraudibus constat, 2. Thess. 2: 7. aut etiam ideo, quod pro mysterio venditetur, quare meretrix Babylonica dicitur habere, in fronte scriptū, nomen *Mysterium*. Apoc. 17: 5. (5) pro re arcanā rationi humana abscondita: quo sensu, sapientia Dei seu doctrina Evangelii, 1. Cor. 2: 7. in mysterio esse dicitur, quod sit ἀποκακρυμένη, quam nemo Principum hujus seculi cognovit, & μυστήριον vocatur χρόνις αἰώνις σιγήμενον, aternis temporibus tacitum, Rom. 16: 25. quod absconditum fuit antequam revelabatur, nunc autem manifestatum, per scripturas propheticas v. 26. Dicuntur autem hoc nomine res Dei mysteria fidei arcana, rationi humana abscondita, nec nisi revelatione divinā patefacta: Eāq; voce vel ἐδίκως exprimuntur abscondita nonnulla doctrinæ cœlestis capita in specie: utpote 1. *mysterium incarnationis*, quod est ὁμολογούμενος τῆς εὐαγγελίας μυστήριον, citra controversiam magnum pietatis mysterium, 1. Tim. 3: 16. partim ratione originis, quia non est profanum, sed religionis Christianæ mysterium, piè ac religiosè considerandum; partim ratione finis, quia est fundamentum omnis veræ religionis & pietatis. (2) *Mysterium copulationis Christi cum Ecclesiā*, quæ magnum dicitur mysterium. Ephes. 5: 32. (3) *Mysterium vocationis Gentium* Eph. 3: 3. 6. quod tale dicitur mysterium v. s. quod aliis etatibus non innotuit filiis hominum, ut nunc revelatum fuit sanctis ejus Apostolis & Prophetis per spiritum; sive quod non omnibus hominibus revelatum olim fuerit, quemadmodum nunc, aut quod ita non innotuerit, rebus ipsis & operibus, ut explicat Chrysost. (4) *Mysterium conversionis gentis Judaica ad fidem Christi*, Rom. 11: 25. (5) *Mysterium Sacramentorum*, quæ Patribus Græcis specialiter mysteria dicuntur, eoq; sensu Ministerium verbi οἰκὸς τοῦ τοῦ μυστηρίου τοῦ Θεοῦ, dispensatorem mysteriorum Dei, hoc est

Sacramentorum dici nonnulli censent, 1. Cor. 4:1. quanquam ibi etiam mysterium verbi vel doctrinæ hujus cœlestis comprehendatur. (6) *Mysterium de immutatione eorum qui potissimo die superstites erunt*, 1. Cor. 15:51. (7) *Mysterium vel perfectæ beatitudinis Electorum, quæ nunc latet & abscondita est, vel finalis liberationis Ecclesiæ*, Apoc. 10:7. Vel παντες omnia Religionis Christianæ capita eâ voce exponuntur, ut 1. Cor. 13:2. *Si scirem omnia mysteria*; quæ mysteria Regni cœlorum vel Dei dicuntur, Matth. 13:11. Marc. 4:11. Luc. 8:10. *Mysterium voluntatis Dei*, Eph. 1:9. *Mysterium Christi* Eph. 3:4. Col. 4:3. *Mysterium Evangelii* Eph. 6:19. *Mysterium Fidei*, 1. Tim. 3:9. *Mysterium absconditum ab æterno in Deo*, Eph. 3:9. *Mysterium a temporibus secularibus absconditum*, Rom. 16:25. *Mysterium absconditum ab æterno, & à generatione, nunc vero sanctis ipsius manifestatum*, Col. 1:26. Et in hac significatione generali, titulis hisce honorariis insignita, sumitur hic loci non tamen excludendo, sed potius includendo Mysteria specialia, Christianæ Religionis capita.

8. *Ratione (c) finis* quoq; satis est perspicua nobis Religionis Divina sublimitas, ac dignitas, in ducendo homines ad ipsius Dei gloriosissimi sublimem fruitionem, tam inchoatam in hac, quam consummatam in vitâ alterâ. Hæc ipsa Dei fruitio in hac vita inchoatur per fidem, in altera consummatur per visionem. Consistit autem inchoata Dei fruitio, in reali communione omnium bonorum essentialium, vitæ æternæ cum Ecclesia triumphante, quoad ωσμιον sive prægustum. Et hinc dicuntur fideles etiam in his terris habere vitam æternam, Joh. 3:36. & Joh. 5:24. Nam fides in Christum efficit, ut vitam æternam habeant, non quidem manifestam sed absconditam, 1. Joh. 3:2. sive initialem quandam bonorum cœlestium perceptionem & gustationem.

Hebr.

Hebr. 6: 4. 5. dicuntur φωτισθέντες, i. e. illustrati doctrinæ cœlestis cognitione, vel illuminati lumine fidei salvificæ, suavitatem Evangelii in corde percepisse, & gustum aliquem æternæ beatitudinis sensisse. Nam illud γευόμενοι gustantes donum cœlestē, & virtutes futuri seculi, simplicissime accipitur de πρὸγεύεσθαι seu prægustu vitæ æternæ ac beatæ, cujus scilicet virtutes hic gustantur instar promulsidie, ut inquit B. Gerhardus in Epist. ad Hebr. b. l. Ideo dicuntur spe salvi, Rom. 8: 24. Spe scilicet cum rei primitiis conjuncta, Rom. 14. 17. Spes non differt à re, nisi ut pullus intra ovum, & pullus exclusus, vel ut infans intra uterum jacens & jam editus, dicit B. Danhaw. in Hodos. Phœn. II. p. 1404. Fructio Dei consummata consistit in plenariâ & gloriosâ, omnium promissorum bonorum cœlestium possessione & indesinenti perfruitione, seu perceptione nunquam interrompēda, quæ in alterâ demum vitâ futura est. Esa. 35: 10. Sap. 5: 16. 17. Apoc. 7. 17. Præcipue Ps. 17: 15. Complectitur itaq; fructio Dei utraq; summi boni cognitionem, dilectionem, inq; eo delectationem & quietem.

9. Hæc tria sunt argumenta perſuasoria quæ Religioni γρησως Christianæ, maximam dignitatem, majestatem, ac divinam sublimitatem, penes homines, præcipue Christianos, conciliare debent. Cum solius sit Dei optimi, voluntatem suam hominibus patefacere, cultus sui normam præscribere, ac modum ad se perveniendi constituere; Ideo hinc fluunt sequentia πορίσματα, quorum unum affirmans, & positivum, quatuor verò sunt negantia, seu negativa.

Πόρισμα I.

Totius Religionis Christianæ, ob divinam sublimitatem, μόνον ἡ ἀϊκέλιον, unicum, proprium, adequatum & ordinarium cognoscendi prin-

di principium est, divina Revelatio Sacris literis comprehensa. Deut. 4: 2. Jos. 23: 6.

1. Est enim *divina revelatio primum & ultimum Religionis principium*, ultra quod in discursu Theologico inter Christianos non datur progressus. Omnis enim de *Religione*, dubitatio revelatione divina, in animo hominis verè Christiani, terminatur, & in eâ ita ejus fides tandem vincit, subsistit & fundatur, ut animum assentientis ab omni metu, ac suspitione deceptionis liberet & certum reddat.

2. Sed interea hic est distingvendum 1. inter *principium essendi & cognoscendi*, 2. Inter *principium conclusionum sciendarum & credendarum*. 3. Inter *principium fidei humana fallibilis, & fidei divine infallibilis*. 4. Inter *principium commune & genuinum ac proprium*. 5. Inter *conclusiones quaslibet & mere Theologicas*. 6. Inter *Revelationem generaliter & specialissime, atque specialiter acceptam*, ut non *materialiter* solum notat rem revelatam, scripturam Sacram; verum & *formaliter* actum ipsum revelationis, ut est revelatio gratiosa & peculiaris in verbo facta. Quæ dicitur vel absolute revelatio; vel cum appposito, revelatio supernaturalis, sive revelatio per spiritum Dei, Matth. 11: 25. 27. cap. 16: 17. 1. Cor. 2: 10. Estq; talis: *Revelatio est actus Divinus, quo sese Deus humano generi per verbū suum patefecit, ad sui gloriam, hominumq; salutarem informationem*. 7. Inter id quod notum est *sua natura & in se* & id quod notum est *nobis*. Religio *sua natura* omnibus est revelata, omnibus patet, omnibus, eam debite scrutantibus, notitiam sui communicat; verum *actū non omnibus innoteſcit*.

8. Religionis Christianæ principium, & rerum Credendarum, sunt non modo illa, quæ κατὰ τὴν ῥῆτὴν, seu αὐ-

Ἐλεγε secundum sonum & verbum, in scriptura continentur; verum & ea quæ κατὰ συνακολῆσιν, secundum rem & sensum, exinde deducuntur, per proximam, necessariam & immediatam consequentiam, ut dixit Nazianzenus: Perinde sunt ea, quæ ex scripturis colliguntur, atque ea, quæ scribuntur. Ipse Salvator disputans contra Sadduceos, de resurrectione mortuorum, Matth. 22: 31, 32. consequentiis utitur ex Exod: 3: 6. Quod observandū i. contra Pontificios, qui Pontificis Romani infallibilitatem, decreta, traditiones ἀγέφως; 2. contra Calvinianos & Photinianos, qui rationis magisteriū; 4. contra Pontificios & Novatores, qui Consensum primitivæ Ecclesiæ; 4. contra Wëgilianos & Enthusiastas, qui revelationes privatas, pro Religionis principio venditant, Revelatione, in verbo Dei scripto manifestata, neglectâ. Et hinc posito unico Religionis principio vero, remouentur hæcce quatuor falsa.

πείραμα II.

Romani Pontificis ficta infallibilitas, decreta & definitiones, non sunt Religionis γνησίως Christianæ Principium.

1. Pontificij quatuor faciunt fidei ac Religionis principia: Verbum Dei scriptum, Traditiones ἀγέφως, Authoritatem Consiliorum & Romanum Pontificem. Quorum primum Nos orthodoxi agnoscimus, ut verbum Dei contineatur in Scripturâ Sacrâ canonica originali, reliqua tria ut spurca & spuria rejicimus. Nam Pontifex Romanus & in persona privatâ & publicâ, quoad sententiam definitivam cathedralem è Petri cathedra; & Personaliter ut privatus Doctor, & judicialiter ut Pontifex cum cœtu Cardinalium & generali consilio; & in præmissis & in conclusione, ac definitione ipsa, & in questionibus facti ac juris; in temporalibus ac spiritualibus; in particularibus, ac universalibus, seu quæ toti Ecclesiæ, è Petri ficta cathedra, credenda proponuntur,

errare, falli & fallere potest, ut multos, pro dolor, *sua fides infallibilitate fefellit*. Utinam non ulterius!

2. Esto hoc principium Religionis *primum*, interim non est *primarium*, sed ipsa *Sacra Scriptura*, ad quam quoque provocat Papa, in suâ auctoritate consiliorum & definitionum stabilienda. Nempe ad *Matth. 16: 18. Job. 21: 15. 16. 17.* Sed quomodo hæc probatio nauci & nihili est, dudum à nostratibus Theologis est demonstratum.

3. *Pontifex Romanus* aut definit aliquid, quod credendum sit, *præter Dei verbum* in sacris literis contentum, aut *secundum Dei verbum*; Si *præter Dei verbum*, id reprobandum & reiiciendum, juxta Dictum *Gal. 1: 8. si secundum Dei verbum*, tum creditur, non quatenus definit, sed quatenus sequitur ductum verbi divini, quod etiam de aliò quovis Episcopo ac Pastore dici potest; nec decreta ejus principii vicem obtinebunt, siquidem è scripturis, ceu unico principio, eadem deduci oportebat, cum aliàs vera censeretur nequeant. *Ad scripturas sit ultima resolutio Theologici discursus in Religione*, inquit *Petrus de Aliaco*, & ex illis *primò singule controversiæ religionis deducuntur*.

4. Principium fidei suæ, & summam totius Christianæ Religionis, superstruunt Papistæ dicto Christi *Matth. 16: 18. Tu es Petrus & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam*. Resp. distinguendo inter *Petrum*, & *petram*. *Πέτρος* ex usu *Græcæ lingvæ* significat *parvum lapidem*; Cujusmodi *ἔσχατοι* i.e. pugillares, quibus aliquis percuti potest, *Homero* nuncupantur; *Πέτρα* verò significat *ingentem rupem*, cui aliquid superstrui potest. Super *Πέτραν*, quæ Christus erat, *1. Cor. 10: 4.* vel confessio, Petri de Christo, ædificavit Salvator Ecclesiam, non super *πέτρον*, quia portæ inferorum, cum Christum abnegavit, adversus ipsum prævaluit.

valuissent. Sensus est: Tu es πέτρος, ἡ πέτρα, quam confessus es, & super qua tanquam lapis vivus es πηλικοῦμέν, denominatus, & super hac ipsa πέτρῳ, quam confessus es, edificabo Ecclesiam meam, & contra eam Petram, nec Ecclesiam ei superstructam, quatenus Petre adhaeret, Porta inferorum non prevalebunt. Licet dicitur cephias, Syriac. cipha, quod est communis generis, interim non in genere feminino, quod est Petra Christus; sed Masculino, quod est persona Petrus, ut explicat ipse Iesus, Joh. 1: 42. Petro dicens: σὺ κληθήσῃ κηφᾶς, ὃ ἐρμηνεύεται πέτρος. 2. disting. inter Petrum, & fictitios Petri successores. 3. Inter Cathedram Matth. 23: 2. localem & vocalem seu doctrinalem. 4. Inter prerogativam personalem, Joh. 21: 15. & itidem Doctrinalem omnibus Apostolis atque Ecclesia Ministris communem. Act. 20: 28. 1. Pet. 5: 1. habuit Petrus ratione sue Personae, aliquam prerogativam, respectu senii, ordinis, fervoris, Christi amoris, & tanquam os Apostolorum, interdum; interim non ratione officii, dignitatis, aut potestatis Archipastoralis, ut volunt pontificii. 4. Disting. inter Privilegium Personale seu speciale, atq; commune seu generale. Luc. 22: 32. non rogavit Christus de Petri infallibilitate, aut ut non caderet; sed de non finali a fide defectione, sicut & paulò post oravit pro perseverantiâ omnium Apostolorum, Joh. 17. ergo nè omnes Apostoli fuerunt Pontifices Romani? absurdum, nam: Nulla veritatis specie, Romani Pontifices, absolutum infallibilitatis Privilegium, sibi vendicant, ex successione in Petri cathedrâ; cum nondum probatum sit, ejusmodi successionem, in Novo Testamento, a Christo institutam, aut Petrum Romæ fuisse Episcopum. Imo nullus sacræ scripturæ locus est, ex quo constat, Petrum unquam Romæ fuisse. Nec habuerunt Apostoli fixas sedes episcopales, in eo enim ab

Episcopis distinguuntur quoque ab ipsis Pontificiis. 5. *Disting. inter ipsam Ecclesiam, seu totum cœtum fidelium, Doctores simul & Auditores complectentem, & inter unum Doctorem vel etiam plures Doctores simul sumptos*: Promissio infallibilis assistentiæ, & directionis S. Sancti, à Christo facta, pro subiecto & cui habet totam Ecclesiam, non unum Doctorem videlicet Pontificem Romanum, nec Doctores simul sumptos aut ipsam Synagogam Romanam.

Πόρισμα III.

Nec Ratio humana seu naturalis, Religionis γυνώσις Christianæ, principium est.

1. Nam tanta est Religionis sublimitas, ut humano ingenio excogitari ac inveniri non potuerit, cum sit altioris & divinius originis, & *Mysteria fidei sunt doctissimis Ethnicis ἀδόξα, stulta & impossibilia visa, 1. Cor. 2:14. 1. Cor. 1:20. 21.*

2. Obstat rationis cœcitas, mysteria fidei ignorans. *Esa. 55: 8. Matth. 11: 27. Gal. 4: 8. est enim ratio vanitate, erroribus, & tenebris implicata & obscurata, Psal. 62:10. circa legem divinam cœcutit, Eph. 4: 17. 18. Rom. 1. 21. 22. 23. Circa Evangelium planè cæca, mere tenebræ, tenebræ autem nequeunt recte judicare de luce & lumine, 1. Cor. 1:18. Job. 1. 5: Eph. 5: 8. & per corruptionem naturalem, ad percipienda religionis mysteria, prorsus inepta & inhabilis. 1. Cor. 2: 15.*

3. *Est exemplorum nullitas.* Nullum exemplum nec mandatum, habemus in tota sacra scriptura, quod ad Principium rationis nos remittit, in rebus fidei finiendis, sed potius ratione contradicente, pij crediderunt, ut *Abram, Rom. 4:18. qui contra spem (rationis orbitatem dictitantis) sub spe (Dei promittentis) credidit, se fore Patrem multarum Gentium. Item: 2. Reg. 5: 10. 11. 13. 14. Gal. 3: 16.*

4. *Est sequela rationis periculositas.* Qui rationis iudici-

um in rebus fidei secuti, vel errarunt gravissimè ut Nicodemus, Job. 3. 4. 9. Christi Discipuli, Matth. 16. 22. 23. cap. 20. 21. Job. 20. 25. Act. 1. 6. aut perierunt miserrimè, 2. Reg. 7. 2. 17.

5. Quod tenendum 1. contra Scholasticos, quorum tota Theologia, judice Erasmo in encomio Morix, ex divinis eloquiis, & Philosophicis rationibus, tanquam ex centaurorum genere, biformis mixtione quidam est conflata disciplina. 2. contra Pontificios & Jesuitas, haud rarò articulos fidei è rationis Principio probantes. 3. contra Calvinianos nimium Philosophix tribuentes. 4. contra Socinianos. 5. contra Arminianos: Quorum Axioma: Nihil in Theologia verum est, quod à ratione non approbatur. Item: Nihil credi potest, quod à ratione capi & intelligi nequeat. 6. contra Cartesium & Cartesianos, quorum hi flosculi: Ex solâ scripturâ lectione, ne unius quidem rei perfectam scientiam addisci, nec ullam ideam claram, distinctamq; inde acquiri, nec falsam ac perversam corrigi. Item: Scripturam indigere Philosophicâ expositione, ne falsa censeatur referre. Unde hæ Theses: 1. Philosophia Theologiæ non ancillatur. 2. Certitudo eadem est sive ex ratione, sive ex scripturâ oriatur. 7. contra Weigilianos, qui lumen naturæ & Philosophiam principium religionis faciunt.

6. Verum nos distingvimus 1. Inter rationem hominis ante lapsum & post lapsum. 2. ut ratio est subiectum informationis; atq; norma & principium probationis. 3. inter principia organica, & philosophica stricte dicta. 4. Inter principia generalia seu transcendentalia, & Specialia seu particularia. 5. Inter adhibitionem principiorum philosophicorum, in questionibus mixtis illustrationis aut secundariæ probationis gratiâ; atq; decisionis & demonstrationis causâ. 6. Inter rationis ministerium, & magisterium. 7. Inter rationem consideratam in opibus divina Revelationis, & in opibus suis propriis. 8. Inter rationem,

castigatam & è Sacra Scriptura illustratam, atq; solutam & sibi relictam. 9. Inter iudicium rationis illuminatum, & iudicium rationis naturale. Priora membra sano sensu suscipimus, posteriora rejicimus.

7. Breviter: *Disting. inter judicantem & inter normam, ac regulam, iudicii, de Mysteriis fidei nostræ & religionis faciendi.* Homo debet quidem de ijs iudicare, 1. Cor. 10: 15. Ast norma illius iudicii non sit ratio nostræ, sed una & sola sacra scriptura Prophetica & Apostolica: *Fides enim nostræ non est ἐν σοφίᾳ ἀνθρώπων, sed ἐν potentιᾷ Θεοῦ, 1. Cor: 2: 5. utpote quæ non est Πιστὴς φιλοσοφικὴ, sed σύνεσις καὶ σοφία πνευμαλική, Col. 1: 9.*

Πόλεμος IV.

Nec etiam Consensus primitive Ecclesiæ, aut Patrum quinque priorum post Christum seculorum, principium Christianæ Religionis est, sive primarium, sive secundarium, nec divinam, sed tantum humanam & probabilem fidem, gignit.

1. Est enim hæc locutio, consensus antiquitatis est Principium dogmatum fidei & religionis, 1. nova. 2. falsa. 3. absurda. 4. antiquitati ignota. 5. à majoribus improbata. 6. Nullis divinis auctoritatibus mixta.

2. Principium scientiæ, propriè loquendo, 1. Coævum est ad minimum ipsi scientiæ. At consensus antiquitatis quinque secularis, longe posterior est ipsa scientia rerum divinarum. 2. Principium ad minimum ejusdem est auctoritatis, cujus est ipsa scientia, & dogmata inde probanda; jam vero consensus antiquitatis non est ejus auctoritatis, cujus sunt articuli fidei, hos credimus fide divinâ, illum fide humanâ.

3. hinc requisita Principii huic consensui Patrum non convenit, ut sunt: 1. *Infallibilitas*, tum quia singuli Patres fuerunt homines, qui fallere & falli potuerunt, tum quia simul

simul sumptorum infallibilitas non potest demonstrari a priori, hoc est, ex rei naturâ, neque a posteriori sive a promissione aliqua divinâ, ita ut, in se si non sint infallibiles, tales futuri essent propter peculiarem Dei promissionem, aſt talis promissio, nullis est divinis tabulis insignita. Si Patres singuli, inquit Doct. Danhaw. in Christeid. pag. 269. ibi, ubi errari solet, nati, ac hallucinationis periculo obnoxij, quo privilegio cautum uniberſis, positus maximè errorum cauſis, ut sunt ignorantia Lingvarum præſertim Ebrææ, securitas ſequendi, commixtio philoſophiæ profanæ. &c. 2. Non invariabilitas, Patrum scripta enim ſibi non constant, nam sæpè a ſe invicem diſſentiunt, haud raro ſibi ipsis contradicunt, etiam quandoq; ante mota certamina ſecurius loquuntur. 3. Non univerſalitas, non enim haberi potuit ille conſenſus, omni tempore & ubiq; locorum. 4. Non prioritas, poſterior enim eſt ipsis fidei dogmatibus. 5. nec deniq; ab errore immunitas, Patres enim non fuere tuti ab errore, ſed in multis de factò errârunt, & quique eorum ſuos habuit nævos; unica Sacra Scriptura illud habet privilegium, ut ſit ab omni errore immunis.

4. Disting. inter principia κατ' ἀνθρώπων, ad hominem & κατ' ἀλήθειαν, ad rem ſimpliciter probandâ & demonſtrandam. 2. Inter principium cujuſcunq; concluſionis Theologiæ, (qualia ſunt omnes præmiſſæ in ſyllogiſmo) & principium ſimpliciter ipſius Theologiæ, Religionis & fidei, ſeu rerum credendarum. 3. Inter verbum Dei in Patrum ſcriptis repetitum & è Sacra Scriptura deductum; atq; conſenſum Patrum quinq; priorum. Seculorum, an iſ ſit Religionis Principium. 4. Inter conſenſum Patrum magnificiendum & ut pro principio Religionis habendum. 5. Inter fidei motivum & ipſum fidei principium propriè dictum. inter motiva fidei, ſive principia commoventia (quæ Sci-

scilicet inducunt hominem, v.g. Ethnicum, Judæum &c. ad credendum) *consensus ille patristicus collocari potest circa divinam veritatem, nequaquam vero admittendus ad fastigium & dignitatem principij, etiam secundarij, quale respuit fides nostra, quæ solis revelationibus, divinis acquiescit*, inquit B.D. Derscheus in *jud. Th. Cont. Lat. Sect. 3. c. 1. p. 49. 6. Inter adhibere consensum ut Testimoniū & ut fidei Principium. Etiam si nostri Doctores adhibent antiqua symbola, conciliorum canones, & Patrum dicta, in decidendis controversiis Theologicis; tamen id faciunt, non loco principii, verum testimonii; non ut inde articulos fidei infallibiliter probent, sed ut adversarios, eos negantes, fortius constringant. 7. Distingv. inter utilitatem hujus consensus in Sacræ Scripturæ expositione, sententiæ nostræ confirmatione, ac novitatis amolitione, & inter necessitatem credendorum demonstrandam & propugnandam. Priora membra affirmamus, posteriora v. negamus.*

5. Quod observandum 1. contra Pontificios asserentes: *Patrum concordem sententiam, pro infallibili norma fidei & religionis, ab omnibus habendam esse. Sic enim dicit Gregorius de Valentia, lib. 8. anal. Cath. Fid. cap. 8. in definiendis controversijs fidei, concordis etiam sententiæ Patrum, sive Doctorum omnium idcirco haberi ratio debet, quia, quod illi unanimi consensu circa religionem tradunt, infallibiliter verum est. 2. contra crypto-Pontificios Laudenses in Angliâ, à Gwilbielmo Laud, Episcopo cantuariensi, propter collusionem cum pontificijs decollato, descendentes. 3. Contra Novatores, Calixtum, Horneium, Drejerum, Latermannum, aliosq., duo religionis facientes Principia, unum primarium Sacram Scripturam, alterum, secundarium, nempe Catholicum primitive Ecclesiæ, & quidem quinque priorum post Christum seculorum, consensus.* Ast